

Yhtyvätkö propaganda ja koulutus Venäjällä?

Kari Kaunismaa, rehtori, väitellyt 09.05.2009 Turun yliopistosta otsikolla: Punatähdestä katkoiskotkaan.

MIELENKIINTOISEN KATSAUKSEN Neuvostoliiton ja Venäjän historianopetukseen tuo tuore väitöskirja: Kari Kaunismaa, Punatähdestä katkoiskotkaan; Neuvostoliiton romahtamisen vaikutus venäläisen keskikoulun historian oppikirjoihin, 2009, Turun yliopisto.

Väitöskirjan tekijä on voinut lähdeaineiston ja muun tutkimuksen lisäksi käyttää omaa kokemustaan tietojen vertailupohjana. Kaunismaa on toiminut Suomessa rehtorina ja hän toimi Moskovan suomalaisen peruskoulun rehtorina 1998-2000.

Neuvostoliittoon ja Venäjään syvemmin perehtyneelle väitöskirjassa ei tuoda mitään mulistavaa asille. Se paremminkin vahvistaa niitä käsityksiä, mitä Neuvostoliiton ja nyt Venäjän historiankirjoituksesta on vallalla. Tämän teoksen arvo ja ero on siinä, että se erittäin kattavasti käsittelee tätä kysymystä ja valottaa sitä monipuolisella lähdeaineistolla.

Neuvostoliiton historianopetuksen päämääränä oli luoda uusi neuvostoihminen, homo sovieticus. Vuodesta 1934 lähtien oppikirjojen julkaiseminen oli valtion kasvatustieteellisen julkaisutalon Prosveshthsenien yksinoikeus.

Historianopetus Venäjällä on ollut sidonnaista valtionjohdon mielipiteisiin ja määräyksiin, mikä on ollut terveyden kannalta hyvä ratkaisu niin kirjailijoille kuin kansalaisillekin. Onko tässä onnistuttu ja muuttuiko mikään Neuvostoliiton romahtamisen myötä?

Väitöskirjan pohjalta vastaus on se, että Neuvostoliitto oli käytännössä koko aika muutoksen alaisena. Ei kaikki ollut niin rikkumatonta kuin totalitaristisessa järjestelmässä olisi odottanut. Muuttama lainaus väitöskirjan sivuilta, sivunumero lainauksen lopussa.

- Vallankumouksen jälkeisinä vuosikymmeninä valtio kehitti vertaansa vailla olevan hallitua menneisyyttä ja kontrolloida historiaa. Näin neuvostokansalaiset vierotettiin menestyksellisesti sosiaalisesta muististaan. 13.

- Tuloksena oli eriskummallinen mielikuvitusmaailma, jossa osanottajat tiesivät historian muuttuneen, tiesivät muiden tietävän tämän, tiesivät muiden tietävän, että he itse tiesivät – ja kuitenkin kaikki teeskentelivät julkisuudessa tietämättömyyttä näistä seikoista. Tulkitsen, että valtion vaikutus oli tällä alueella suurin juuri joikaista ihmistä koskevien oppikirjojen kautta. 13.

- Totalitaarinen neuvostojärjestelmä vaati kansalaista todella uskomaan ja hyväksymään virallisen näkemyksen. Stalininkin osalta jatkuu

tasapainoilu suuren terrorin ja sodanjohtajan roolin välillä. Siksi on perusteltua käyttää neuvostoliittolaisesta ja venäläisestä historiankirjoituksesta ja erityisesti historian oppikirjoista termiä menneisyydenhallinta. 15.

- Stalinistinen historiankirjoitus lakkasi olemasta pelkästään tendenssimäistä ja propagandistista ja muuttui naurettavaksi. Suojasää ei kuitenkaan kestänyt pitkään: vuoden 1955 maaliskuussa "Voprosy istorii" -lehdessä annettu signaali ulottui ainoastaan vuoden 1957 maaliskuuhun. 34.

- 1960-luvun alkupuolella neuvostohistoriankirjoitus väärensi enää hyvin harvoin dokumentteja, mutta valitsi materiaalinsa tarkoin päämäärätietoisesti. 72.

- KGB:n johtaja Tšebrikov kritisoi 1987 poliittista ja ideologista pluralismia ja muistutti erityisesti siitä, että "imperialistiset salaiset palvelut" ovat rohkaisseet joitakin kirjoittajia "mustamaalamaan maamme historian tiettyjä vaiheita". Tšebrikovin lausunto on lähes sanasta sanaan samanlainen kuin presidentti Putinin – KGB-veteraanin – historianopettajille vuonna 2007 esittämä. 38.

- Brežnevin kaudella virallinen historiankirjoitus valehteli suoraan väittämällä Suomen hallituksen torjuneen ystävyys- ja avunantosopimuksen, provosoineen hyökkäyksen Mainilan laukauksilla ja viimeksi julistaneen sodan Neuvostoliitolle marraskuun lopussa 1939. 130.

kasvatusjärjestelmää hyväksyen propagandataroituksiin. Koulutus on myös laajemmassa mielessä tämän tarkoituksen osa sitä mukaa kuin diktatuurin totalitaarinen luonne kehittyi. Juuri minkäänlainen kritiikki ei ole tällaisessa järjestelmässä mahdollista. 100.

- Mikä sitten ajaa modernit ihmiset niin helposti totalitaariin liikkeisiin? Hannah Arendt toteaa valmiuden tähän kasvavan hylätyksi tulemisen tunteesta. Tämän teorian mukaan vaikuttaa siltä kuin kaikki, joka yhdistää ihmiset, murtuisi tässä kriisissä. Jokainen hylkäisi toisen eikä mihinkään voisi luottaa.

- Terrorin rautainen side, jolla totalitaarinen valtakoneisto tarttuu organisoituihin massoihin ja yhdistää ne valloilleen päästämiinsä liikkeisiin, ilmenee siten viimeisenä pidikkeenä ja "jäähylmänä logiikkana", jonka avulla totalitaarinen vallanpitäjä valmistaa kannattajansa äärimmäisiin toimenpiteisiin. Tämä on ainoa ilmiö, johon tuossa vaiheessa enää voi luottaa. 100

Stalinin mukaan oikeutettu sota on sellainen, joka ei pyri valloituksiin, vaan vapautukseen. Se on sota, jota kansa käy puolustautukseen äkillistä hyökkäystä tai alistamisyrittystä vastaan tai sota, jolla kansa vapautuu kapitalismin orjuudesta tai vihdoin sellainen sota, jonka tarkoituksena on vapauttaa siirtomaat tai – alueet imperialismiin ikeestä. Epäoikeutettu sota puolestaan on sellainen, joka pyrkii alistamaan tai orjuuttamaan vieraita maita. 127.

"Vallankumouksen jälkeisinä vuosikymmeninä valtio kehitti vertaansa vailla olevan tavan hallita menneisyyttä ja kontrolloida historiaa. Näin neuvostokansalaiset vierotettiin menestyksellisesti sosiaalisesta muististaan."

- Stalinin keskitysleirien oloista oppikirjat ovat julkaisseet tietoja vasta neuvostojärjestelmän sorruttua. 31. Neuvostoliiton perinteinen sodankuvaus on Tarasin mukaan julkeaa valhetta, bolševikkien propagandaa ilmentymää. 132. Kolmen sukupolven ajan historia palveli neuvostoyhteiskunnan ja Kommunistisen puolueen pääasiallisena ideologisena indoktrinaatiovälineenä. Tämä toteutettiin kaikilla mahdollisilla alueilla. 92.

- Totalitaariset järjestelmät alistavat suuren osan kasvatusprosessia koulun tehtäväksi juuri oman ideologiansa mukaisesti. Friedrichin ja Brzezinskin mukaan hallinto käyttää koko

- Liittovaltion hajottua 1991 aiemmin tärkeinä pidetyt historianopetuksen kysymykset muuttuivat epäolennaisiksi. 40. Vuosituhannen vaihteeseen mennessä Venäjän koulujen viranomaiskontrolli oli Webberin mukaan selvästi vähentynyt neuvostoaajasta. 41.

- Näyttää siltä, että monet historiantutkijat, oppikirjantekijät ja opettajankouluttajat ovat omaksuneet selkeästi länsimaistyyppisen lähestymistavan metodisiin kysymyksiin. Tämä aiheuttaa joissakin tapauksissa ristiriitoja heidän ja Venäjän opetusministeriön sekä edelleen valtakunnan johdon välillä. 95.

- Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1991 ei

Venäjällä ole ollut vain yhtä hyväksytyä tapaa kasvattaa kansalaisia. 115. Itsekritiikki rajoittuu pyrkimykseen hankkia Neuvostoliiton aikainen voima takaisin. 118.

- Tunnolliset opettajat olivat epäilemättä hätää kärsimässä, kun opetussuunnitelmat ja sisällöt menettivät vuosikymmeniä jatkuneen vakautensa, eikä valtio pystynyt maksamaan kuukausiin heidän palkkojaan. 119.

- Maksimenkon mielestä sananvapautta ei ole 2000-luvun Venäjälläkään, ja kielletyt sanat synnyttävät pelon, joka puolestaan kasvattaa orjakansan. 35. Kun sananvapaus toteutuu, omien tuomio on yleensä ankarin. 130. Kaikista nuorista venäläiset oppilaat pitivät lukemiaan kirjoja epäluotettavimpina. 112

- 2000-luvun Venäjä on Liliija Ševtsovan mukaan menettänyt huomattavan osan poliittisista oikeuksista, mukaan luettuna lehdistön vapaus ja poliittinen oppositio. ... Putin ei presidenttinä poikennut voimakkaasti neuvostoaajan edeltäjistään. 260

- ... "suvereeniksi demokratiaksi", että valtiojohto muodostaa puolueita tarpeen mukaan, asettaa itse ehdokkaat vaaleihin ja valvoo, ketkä voivat tulla valituiksi. 261

- Venäjällä ei ole olemassa aitoa monipuoluejärjestelmää, sananvapautta, vallanjakoa eikä kansalaisyhteiskuntaa. Perinpohjainen keskustelu on edelleen käymättä paitsi Neuvostoliiton sisäisistä ongelmista, kuten terrorin laajuus ja vankeileirit, myös Neuvostoliiton tuella pystytetyistä neuvostodiktatuurista itäisen Keski-Euroopan maissa toisen maailmansodan jälkeen.

- Kun tutkimus ei ole näitä ongelmia riittävästi käsitellyt, ne eivät tietenkään ole voineet tulla oppikirjoihin. Kouluesimerkinä on Suomen talvisota. 263

- Historiantutkimuksen massiivisin lähde on lehdistö. Emme voi kuvitella politiikkaa nykyisin ilman mediaa. Edelleen, se joka kontrolloi televisiota, kontrolloi koko maata. Venäjällä sanoma- ja aikakauslehtien levikki on enintään 2-3 miljoonaa, kun taas televisio tavoittaa samanaikaisesti jopa yli 100 miljoonaa katsojaa. 25.

- Etenkin Venäjän televisiokanavilla on taipumus esittää oman maan johtajien teot myönteisessä valossa ja suunnata ulkomaantapahtumien kohdalla katsojien mielenkiinto harmittomiin aiheisiin kuten laulukilpailuihin ja elokuvafestivaaleihin. 26.

Helsingin Sanomat kertoi 01.11.07 uudesta, tohtori Nikita Zaglandin johtaman työryhmän kirjoittamasta historian oppikirjasta, joka ihanoi Neuvostoliiton aikaa ja nostaa Josif Stalinin sankariksi. Kirja teki valtiomiehen myös presidentti Vladimir Putinista.

Vremya novosti –uutis sivusto kertoi laajasti 25.08.2008 historian opettajille esitetyistä uusista vaatimuksista. Heidän on kerrottava Stalinin ajan terrorista uudella tavalla. Nyt on opetettava, että Stalin toimi konkreettisesti historiallisessa tilanteessa johtajana aina järkevästi.

Tämän lehden pääkirjoituksessa todetaan, että totuus on suurin loukkaus Venäjällä. Totuudella ei neuvosto aikaan ole ollut merkittävää asemaa historiankirjoituksessa, koska se on valjastettu valtion tavoitteiden toteuttamiseen.

Venäjän tilaa ja kehityksen suuntaa kuvastaa se, että asteittain siirrytään jälleen lähemmäksi neuvostotalitarismia. Historiankirjoitus väärennetään ja siitä ollaan tekemässä lailla rangaitava teko. Kehityssuunta on itsetuhoinen.